

5. ГОСТ Р 52573-06 Географическая информация. Метаданные. – М.: ИПК Изд. стандартов, 2006. – 48 с.

6. Карпінський Ю.О., Ляшенко А.А. Концептуальні засади створення національної інфраструктури геопросторових даних України // Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва: Зб. наук. праць. – Львів : Нац. ун-т. «Львів. політехніка», 2005. - С. 295-301.

7. Карпінський Ю.О., Ляшенко А.А. Стратегія формування національної інфраструктури просторових даних в Україні. – К.: УкрДАГП, 2006. - 107 с.

8. Салтовец А.А., Николаев В.М. Методические вопросы реализации метаданных на основе профиля стандарта ISO 19115 // Уч. записки Таврич. нац. ун-та им. В.И. Вернадского. Сер. Геогр. - 2008. – Т. 21 (60). – № 1. – С. 132-14.

А.В. Коренец

МЕТАДАННЫЕ КАК ОСНОВА КАЧЕСТВА ИНФРАСТРУКТУР ПРОСТРАНСТВЕННЫХ ДАННЫХ ДЛЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В ГЕОИНФОРМАЦИОННОМ КАРТОГРАФИРОВАНИИ

В статье обоснована необходимость использования метаданных как системы характеристик пространственных данных, которые определяют качество инфраструктур пространственных данных на различных уровнях геоинформационного картографирования.

Ключевые слова: картографирование, метаданные, инфраструктура пространственных данных (ПИД).

УДК911:371.3

В.П. Корнеев

Институт педагогики НАПН України, м. Київ

УРОК ГЕОГРАФІЇ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

У статті розглядається методика проведення уроків географії у профільній школі. Описано зміст курсу «Країнознавство», який є важливим для профільного навчання, висвітлено особливості викладання цього курсу. Обґрунтовано шляхи розвитку пізнавального інтересу учнів на уроках географії.

Ключові слова: шкільна географія, методи викладання географії, профільна школа, пізнавальний інтерес.

V. Korneyev

LESSON OF GEOGRAPHY AT THE PROFILE SCHOOL

In the article the procedure of the lessons of Geography at the profile school is examined. Is described the content of the course «Regional geography», which is important for the profile study, the special features of the teaching of this course are founded. The ways on development of the cognitive interest of pupils at the lessons of Geography are substantiated.

Keywords: school Geography, methods of teaching Geography, profile school, cognitive interest.

Вступ, аналіз останніх досліджень і публікацій. Що таке профільна школа сьогодні – більш-менш відомо кожному вчителю географії. Минуло 5 років з часу масового переходу до такої школи згідно з Концепцією профільного нав-

чання. За час існування таких шкіл ідея профільного навчання стала не новою, але життя вимагає нових підходів у розвитку освіти в цілому і в навчанні географії зокрема. Тому тут на перше місце виступає допрофільна підготовка, яка має на меті не лише виявлення професійних орієнтацій учнів, а й і формування пізнавальних інтересів, потреб, самостійного навчання як усвідомленої діяльності, що мають знайти розгорнені форми у старшій школі.

У зв'язку з цим, у старшій школі нових обертів набирають елективні курси географії, які учні можуть обирати для вивчення за своїми уподобаннями. Спеціальні курси за вибором «Країнознавство», «Загальне землезнавство», «Географічне краєзнавство», «Географія материків і океанів», «Загальна географія» та ін. можуть не прив'язуватись до обраного ухилу навчання, а задовольняти схильності учнів до інших видів діяльності. На основі вивчення курсів, які обирає учень, формується ставлення до обраної професії, до оточуючого світу, і учень набуває рис позитивного ставлення до життя, набуває життєвої компетенції. У цьому питанні у профільній школі провідне місце займає урок географії. Як і в основній школі, урок тут розглядається не тільки як раціональна конструкція, але і як творчий доробок учителя, твір педагогічного мистецтва, в якому велику роль відіграють особистість учителя, його культура, ерудиція, мистецтво викладання. У ньому повинні висвітлюватись авторська ідея і задумка, індивідуальний стиль діяльності педагога. Курс «Країнознавство», обраний нами для розгляду уроку в профільній школі, має багатий зміст, і методика його вивчення базується на красоті і мудрості проведення уроку, де проявляється у поєднанні необхідність з її подоланням, логіка - з фантазією, визначеність і чіткість - з різноманітністю таємничості, а також не пов'язаних, на перший погляд, явищ, теорій, понять і категорій, отриманні непередбачуваної істини.

У профільній школі урок слід розрізняти, на наш погляд, як подачу навчальної інформації професійного напрямку, як унікальну можливість утворення людини в людині, народження образу людини, пошуку і знаходження людиною самої себе. Адже ще в дошкільному віці дитина думає, ким вона стане в майбутньому. У профільній школі старшокласник психологічно готує себе до тієї чи іншої професії. Тому урок географії тут мусить бути особливо творчим. Необхідно позбуватись репродуктивності, подачі учням певної порції знань. Повинна бути конкретність знань у межах певної теми, розділу, курсу. Це не вважається істотними ознаками на шляху до універсальних географічних знань. Урок у профільній школі – це простір і час, у яких відбувається їх єднання і міцність. Урок географії для старшокласників не закінчується його рамками - від дзвоника до дзвоника. Тут виявляється динамічність, варіативність і різноманітність – такі складові уроку, як і інших форм організації педагогічного процесу. Сутність уроку географії у профільній школі полягає в знаходженні педагогом разом з учнями таких форм творчої взаємодії, які сприяють розв'язанню завдань не тільки в отриманні знань, а й у виборі професії в житті.

До уваги в розробленні уроків ми беремо курс «Країнознавство», оскільки він найбільш цікавий і багатоаспектний. Знайомлячись з країнами світу (економічна і соціальна характеристика), учні пізнають увесь світ.

Країни постають перед учнями у вигляді географічних образів. Географічний (фізико–географічний, економіко–географічний, політико–географічний) - це базовий образ, який включає такі основні компоненти: а) назву країни й особливості її географічного положення; б) територію (площу); в) населення і його господарську діяльність, побут і культуру населення; г) господарство (промисловість, сільське господарство, транспорт); д) міста; е) історичну довідку країни. Все, що стосується існування і розвитку будь-якої країни, входить в її образ. Інакше - це паспорт країни, території, на якій вона розташована. Про образ країни писали в далекому минулому мандрівники і дослідники, а зараз – учені, методисти, науковці відповідних галузей [1, 2, 4 - 9, 12 - 14]. Учителю, перш за все, сам повинен проникнутися змістом фізичного, економічного, політичного матеріалу тієї країни, яку він пропонує учням: характеризує, пояснює, досліджує.

Урок у профільній школі, як і в основній, дозволяє вчителю застосовувати різні методи навчання, поєднувати виклад знань із колективною і індивідуальною самостійною роботою, забезпечуючи тим саме оволодіння учнями необхідних знань, умінь і навичок, розвиток їх пізнавальних здібностей, формування поглядів і переконань на вибір професій у їх майбутньому житті.

Формулювання цілей статті. Проблеми шкільного уроку в загальнодидактичному плані присвячено багато праць. У той же час питання про особливості уроку географії у профільній школі ще не висвітлено. У навчальних посібниках з методики географії при розгляді проведення уроку у більшості описуються загальнодидактичні положення про типи уроків, їх структуру і організацію, але майже не розкривається специфіка проведення уроків у профільній школі. У чому ж полягає ця специфіка? Перш за все, географія у профільній школі викладається при вивченні елективних курсів. Вони відрізняються від курсів фізичної, економічної і соціальної географії в середньому навчальному закладі (школі, коледжі, гімназії, ліцеї). Кожний елективний курс має свій особливий зміст, підходить у вивченні цього змісту. Мета статті – розкрити, зважаючи на зміст, методику проведення уроку географії у профільній школі.

Виклад основного матеріалу. У процесі навчання у профільній школі береться до уваги завершальний етап основної школи, де виокремлюються чотири основні напрями роботи: 1) профдіагностика учнів; 2) профконсультаційна робота; 3) робота з батьками; 4) підготовка до вибору профілю у процесі навчання і вибір професії. Останній напрям роботи – це діяльність учителя географії.

Урок географії у профільній школі готується за допомогою перевірених часом традиційних форм: факультативних занять, занять гуртків і секцій, учнівських наукових товариств, науково–практичних конференцій. За Концепцією профільного навчання в старшій школі учнів слід залучати до відвідування станцій технічної творчості, юних натуралістів і туристів. Все це разом і уроки вчителя географії будуть сприяти «прискоренню самовизначення учня, розкриттю його природних здібностей, прояву ініціативи, розвитку творчості, орієнтації на певну сферу професійної діяльності» [10, с. 7].

В організації навчальної діяльності учнів профільної школи велике значення має система уроків. У тематичному плануванні враховується розподіл матеріалу за темами навчальної програми. Уроки в профільній школі при вивченні елективного курсу «Країнознавство» – це уроки соціально-економічної географії світу. В цьому курсі учням пропонується оволодіти основним фактичним матеріалом, що характеризує економіко-географічні особливості кожної з країн, які вивчаються, і зрозуміти причини, що їх обумовлюють. Разом з цим, учні мають засвоїти загальні закономірності розвитку і розміщення господарства за регіонами. У процесі вивчення країн світу в учнів формується загальне поняття про певну країну, її образ, і поступово формується уміння самостійно складати її економіко-географічну характеристику.

Навчальна програма курсу побудована з таким розрахунком, щоби наприкінці вивчення всього курсу склалися поняття про типи країн, щоб учні познайомились з державами, які відіграють важливу роль у сучасному світовому господарстві. Спочатку ми запропонували вивчати країни за частинами світу. Перший розділ – «Європа», потім – «Азія», «Африка», «Америка», «Австралія та Океанія». У першому розділі ми пропонуємо тему «Основні події формування політичної карти Європи ХХ століття». Вивченню країн спонукає розгляд загального огляду вступного характеру, що знайомить учнів з основними подіями формування політичної карти світу. Звернуто увагу на особливості географічного положення – природні, соціальні, економічні, культурні і політичні; форми державного устрою країн: унітарні, федеративні; форми правління: республіки, конституційні монархії і ін. На уроках географії у процесі вивчення країн учні поглиблюють свої знання, дізнаються про актуальні аспекти політичного, господарського і культурного життя, мають можливість узагальнити факти про економічний, політичний і культурний розвиток тієї чи іншої країни. На основі цього формуються навчально-пізнавальні, соціальні і комунікативні компетенції, учні вчать оперувати різними фактами і відрізняти суттєві ознаки.

Уроки географії цього курсу спрямовані на вивчення великих капіталістичних країн. Велика Британія вивчається як країна з послабленою економікою у сучасний період, але одночасно з посиленою зміною економічних позицій американського імперіалізму, що призвело до військово-політичної залежності Великої Британії від США і разом з тим загострило англо-американські протиріччя. З іншого боку, зростання національно-визвольного руху призвело до розпаду Британської колоніальної імперії, що відбилося на економіці цієї країни. Подібне сталося і з країнами Африки. Сучасна економіка її країн – розвиток промисловості, поступова ліквідація однобічного напрямку сільського господарства – можуть бути правильно висвітлені на уроках географії лише за умови виявлення успіхів у минулому національно-визвольному русі. У процесі вивчення курсу необхідно привчати учнів до самостійної роботи, до власної політичної оцінки економічних явищ і спрямовувати їх на встановлення зв'язку економіки з політикою.

На уроках географії у профільній школі вчитель повинен наводити факти економічних зв'язків України з іншими державами. Тут особливо

велике значення має використання у викладанні сучасних економічних і політичних матеріалів із періодики, Інтернету. Економічна і соціальна географія тісно пов'язана з поточними подіями і постійно збагачується новими фактами. Дані поточних подій використовуються і для ілюстрацій сучасним матеріалом тих положень, про які говориться у різних посібниках. Використання таких матеріалів вважається засобом ідейного виховання учнів і відіграє важливу роль у підвищенні їх свідомості, розширенні їх світогляду, життєвого кругозору. Реалізація змісту програми і всього курсу передбачає використання різних форм і методів навчальної діяльності, спрямованих на активізацію сприйняття і засвоєння учнями політичної, економічної та соціальної географії.

На уроках географії у профільній школі треба розвивати пізнавальну діяльність учнів, включати їх у проблемно-пошукову і дослідницьку роботу, яка передбачає виконання творчих практичних завдань, відповіді на запитання репродуктивного і творчого (проблемного) характеру. Важливе значення на уроках має матеріал, який формує в учнів усвідомлення необхідності міжнародного співробітництва й інтеграції в розвитку економіки країн світу. Використання різноманітних матеріалів допоможе вчителю не тільки розвивати пізнавальний інтерес учнів до вивчення країн світу та перевіряти вже набуті знання, але й впливатиме на вибір учнями їхньої професії у майбутньому.

Повернімось до уроку. Урок у профільній школі, як і в загальноосвітній, - основна форма організації поточної навчальної роботи. Урок – це основна одиниця освітнього процесу, чітко обмежена сучасними рамками, планом роботи і складом учнів. Аналіз відвіданих у профільній школі уроків показує, що їх структура і методика залежить від тих дидактичних цілей і завдань, які розв'язуються у процесі навчання географії. Класифікація уроків була розроблена давно. Ще за часів К.Д. Ушинського виділялись різні типи уроків. Сучасна дидактика аналізує уроки значно глибше, ніж це було раніше. Розроблено декілька підходів до класифікації уроків [10] - за дидактичною метою; метою організації занять; основними етапами навчального процесу; методами навчання; способами організації навчальної діяльності учнів тощо.

Дидактична мета вважається основним структурним елементом уроку, тому класифікація саме з цієї ознаки виступає найбільш близькою до реального освітнього процесу. Маючи на увазі мету і організацію пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання географії, у профільній школі найбільш розповсюджені такі *типи уроків*: 1. Комбінований. 2. Урок вивчення нового матеріалу. 3. Урок закріплення знань і формування вмінь і навичок. 4. Урок узагальнення знань і вмінь. 5. Урок перевірки і обліку знань. 6. Вступний урок. 7. Урок повторення навчального матеріалу. 8. Урок самостійних робіт. 9. Проблемний урок. Викладання географії за допомогою різних типів уроків передбачає підвищення ефективності навчання, дозволяє більшою мірою активізувати пізнавальну діяльність учнів. Проведення уроків різних типів - одне із свідчень методичної майстерності вчителя. Головним у курсі є тип уроку *вивчення нового матеріалу*, бо цей курс містить

багато нової інформації на кожному уроці. Рідше використовуються інші типи уроків. Основним методом на уроці вивчення нового матеріалу є *пояснення вчителя* із застосуванням *бесіди* з учнями, використанням наочності, географічних карт, таблиць тощо.

У профільній школі навчання розуміється не як здобування універсального знання, що дає основу для занять будь-яким видом творчої діяльності, а як система певного кола знань і професійних навиків, що складає предмет однієї з численних дисциплін. У нашому дослідженні предмет - географія, конкретно елективний курс «Країнознавство», що може розглядатись як модель світорозуміння і форма знань з тією ж основою, що і наукова концепція. Відмінність нової парадигми профільного навчання від загальноосвітньої відрізняється тим, що метою школи взагалі є вирощування людини, здібної до культурного створення продуктивного діалогу з природою, соціумом, культурою, а профільна школа виступає в якості цінності освіти як «живе знання», постійно пов'язане з культурним досвідом і практично-перетворювальною діяльністю, особистісні задумки, учіння і життя, індивідуальні здібності людини, її особистісне зростання. А внутрішній досвід учня розглядається як контекст учіння: заохочуються інтуїція, фантазія, вираження почуттів, життєві враження [3, с.14].

Висновки. Уроки у профільній школі повинні бути організовані і проведені саме на використанні стану культурної свідомості і розуміння освіти як досягнення і здійснення індивідом (учнем) родових і видових задумів життя, тобто життєвих компетенцій. На уроках у профільній школі актуалізуються проблеми переходу від раціонального, репродуктивно-інформаційного, вузько предметного - до творчого, культурно-особистісного до міжпредметної інтеграції, синтетичним формам знань.

Ефективність уроку географії у профільній школі залежить від чіткого визначення його мети і від того спрямування, яке може визначити вчитель на уроці, від уміння вчителя створити ділову творчу атмосферу, сформувати і розвинути пізнавальний інтерес до теми і в цілому до економічної і соціальної географії світу. Система уроків дає можливість учителю послідовно викладати весь курс, поєднуючи систематичний виклад знань із колективною та індивідуальною самостійною роботою учнів, забезпечуючи засвоєння ними необхідних знань, умінь і навичок. На уроках географії під час вивчення елективного курсу «Країнознавство» враховуються освітні потреби, нахили і здібності учня та створюються умови для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується змінами у меті, змісті, структурі та організації навчального процесу [11].

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор О.М. Топузов

Література:

1. Баранский Н.Н. Методика преподавания экономической географии. – М.: Учпедгиз, 1960.
2. Бибик А.Е. Методика преподавания экономической географии зарубежных стран. – М.: Учпедгиз, 1958.

3. Булатов О.С. Искусство современного урока. – М.: Академия, 2006. – 254 с.
4. Гачев Г.Д. Национальные образы мира: Курс лекций. – М.: Academia, 1998.
5. Голюков А.П. та ін. Вступ до економічної і соціальної географії: Підруч. – К.: Либідь, 1996. – 105 с.
6. Заставний Ф.Д. Економічна і соціальна географія України. – К.: Вища шк., 1999. – 215 с.
7. Круглик Л.І., Паламарчук Л.Б. Вивчення проблеми соціальної географії в школі. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2001. – 138 с.
8. Максаковский В.П. Географическая картина мира. Ч. I - III. - Ярославль, 1996.
9. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до соціальної географії: Навч. посіб. – К.: Знання КОО, 2000. – 204 с.
10. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: Учебн. / С.А. Смирнов, И.Б. Котова, Е.Н. Шиянов и др.; под ред. С.А.Смирнова.- М.: Академия, 2003. – 512 с.
11. Профільне навчання: теорія і практика. – К. ВВП «Компас», 2007. – 192 с.
12. Сиротенко А.Й. Економічна і соціальна географія України. – К.: Освіта, 2001. – 222 с.
13. Стаднік О.Г., Сиротенко А.Й. Країнознавство. – Харків: Основа, 2008. – 144 с.
14. Топчієв О.Г. Основы суспільної географії. - Одеса : Астропринт, 2001. - 560 с.

В.П. Корнеев

УРОК ГЕОГРАФИИ В ПРОФИЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье рассматривается методика проведения уроков географии в профильной школе. Описано содержание курса «Страноведение», который является важным для профильного обучения, освещены особенности преподавания этого курса. Обоснованы пути развития познавательного интереса учащихся на уроках географии.

Ключевые слова: школьная география, методы преподавания географии, профильная школа, познавательный интерес.

УДК 373.545.016:91

Л.І. Круглик

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

Передумови розвитку географічної освіти у профільній школі пов'язані з розробкою концепції та стандартів різних напрямів профілізації. Провідним курсом за вибором може стати соціальна географія як складова суспільної географії. У статті розглядаються напрями поглиблення прикладного значення знань про соціальну географію на основі знайомства з методами її дослідження, розробки змістових модулів з окремих комплексів та галузей сфери послуг.